Türkiye’de İşkence ve Kötü Muamele

BM İşkenceye Karşı Komiteye Sunulan Rapor 1

80. Oturum 8–26 Temmuz 2024 • Haziran 2024

Türkçe nihai sürüm • 2 Kasım 2026

Security Studies and Rule of Law Association
Posta Kutusu 1200 Cenevre İsviçre
www.srlswiss.com • info@srlswiss.com

İçindekiler

1. Giriş

2. Gülen Hareketi ve 15 Temmuz darbe girişiminin arka planı

Raporlama öncesi sorunlar listesinde yer alan konular

Sözleşme'nin 1. maddesi

3. İşkencenin suç olarak düzenlenmesi ve tanımı

Sözleşme'nin 2. maddesi

4. Olağanüstü hâl

Sözleşme'nin 2. maddesi

5. Temel hukuki güvenceler

Sözleşme'nin 2, 12, 13 ve 16. maddeleri

6. Zorla kaybetmeler

7. Sonuç ve Tavsiyeler

1. Giriş

SSRL (Security Studies and Rule of Law) olarak, İşkenceye Karşı Komite'ne (CAT) bu raporu sunmaktan onur duyuyoruz. Türkiye'deki işkence ve kötü muamele vakalarının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan bu rapor, insan hakları ihlallerini belgeleyerek uluslararası toplumun dikkatine sunmayı amaçlamaktadır.

Derneğimiz, Ocak 2023'te İsviçre'nin Cenevre kentinde kurulmuş olup, insan haklarını koruma ve hukukun üstünlüğünü sağlama misyonunu taşımaktadır. Faaliyetlerimiz, dünyanın her yerinde insan haklarını savunmak, hukuksuzlukların önüne geçmek ve mağdurların sesini duyurmak üzerine odaklanmıştır. Ulusal ve uluslararası düzeyde işkence ve insanlığa karşı suçlarla ilgili çalışmalar yapıyor, raporlar hazırlayarak mağduriyetleri kamuoyuna duyurmaya çalışıyoruz.

AİHM'nin Yüksel Yalçınkaya davasındaki dönüm noktası niteliğindeki kararına rağmen Türkiye, uluslararası sözleşmeleri ve insan hakları kararlarını göz ardı ederek keyfî gözaltı ve tutuklamalara ve insan hakları ihlallerine devam etmektedir. Binlerce kişi, meşru biçimde suç sayılamayacak eylem ve faaliyetler nedeniyle şüpheli delillere dayanılarak yıllarca cezaevinde tutulmaktadır.

Türkiye'deki işkence ve kötü muamele vakalarını değerlendirmek üzere hazırlanan bu rapor, insan hakları ihlallerini belgelemeyi ve uluslararası toplumun dikkatine sunmayı amaçlamaktadır. Rapor, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında ilan edilen olağanüstü hâl sırasında ve sonrasında yaşanan işkence ve kötü muamele vakalarını ayrıntılarıyla ele almaktadır. Yaygın gözaltılar, adil olmayan yargılamalar ve sistematik insan hakları ihlalleri, Hükûmetin Gülen Hareketi mensuplarına yönelik baskıcı politikalarının sonucudur ve ne yazık ki sürmektedir.

Amacımız, Türkiye'nin uluslararası insan hakları standartlarına uyum sağlaması ve işkenceyi tamamen ortadan kaldırması için gerekli adımların atılmasına katkıda bulunmaktır. SSRL olarak, işkence ve kötü muameleye karşı mücadelede kararlıyız. Bu raporun, Türkiye'de insan haklarının korunması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması için önemli bir adım olacağına inanıyoruz.

2. Gülen Hareketi ve 15 Temmuz darbe girişiminin arka planı

1. Bu başlık, doğrudan komitenin inceleme kapsamına girmemekle birlikte raporun tam olarak anlaşılabilmesi için açılmıştır. Zira Türk Hükümeti sunduğu devlet raporunda CAT/C/TUR/5) ve daha önce 8 Kasım 2016 tarihinde sunduğu takip raporunda (CAT/C/TUR/CO4/Add.1) darbe girişimi ile ilgili olarak Gülen Hareketi'ni suçlamıştır.

2. Oysaki üzerinden 8 yıla yakın bir süre geçmiş olmasına rağmen darbe girişimi halen tam olarak aydınlatılamamış, birçok nokta kasıtlı olarak karanlıkta bırakılmıştır.

3. 15 Temmuz 2016'dan hemen sonra ilan edilen ve iki yıl yürürlükte kalan olağanüstü hâl; medya kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, eğitim kurumlarının ve hastanelerin kapatılması ile kamu hizmetinden ve işten çıkarmalar gibi geri döndürülemez işlemlerin önünü açmıştır.

4. 15 Temmuz 2016 gecesi, yani henüz darbe girişimi adı verilen olaylar sıcaklığını korurken Atatürk Havalimanı'nda yaptığı açıklamada "Şu anda bu çıkış, bu hareket Allah'ın büyük bir lütfu. Bu tertemiz olması gereken TSK'nın temizlenmesine vesile olacak bir harekettir" diyerek normal şartlarda devrilmeye çalışılan bir liderin vermesi gerektiğinden çok farklı bir tepki veren Cumhurbaşkanı Erdoğan, 23 Eylül 2016 tarihinde yaptığı açıklamada ise "Şu andaki süreç içerisinde normal zamanlarda yapamayacağımız birçok şeyi hamdolsun yapabilme imkanına, gücüne sahip olduk." diyerek ülkenin içinde bulunduğu kaotik durumdan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

5. Benzer açıklamalarını sonraki yıllarda da sürdüren Erdoğan, bu fırsatı parlamenter sistemi kaldırmak, daha baskıcı ve otoriter bir rejim kurmak ve kendisini devlette tek hâkim güç hâline getirmek için kullanmıştır.

6. Her ne kadar bu söylemler krizin fırsata çevrilmesi olarak değerlendirilebilir ise de süreç içinde yaşanan gelişmeler durumun tam tersi olduğunu, yani fırsat elde etmek için kriz çıkarıldığını ortaya koymaktadır. Zira gelinen noktada, Erdoğan'ın inşa etmeyi tasarladığı rejim için önünde engel olabilecek herkesi tasfiye ettiği görülmektedir.

7. Bugünden geriye bakıldığında, Erdoğan'ın 15 Temmuz 2016 gecesi henüz olaylar bastırılamamışken yaptığı "TSK'nın temizlenmesine vesile olacak bir harekettir" tanımlamasının ardında yatan niyet de anlaşılmıştır.

8. Hiç şüphesiz 16 Temmuz 2016 gününün ilk saatlerinde 2735 savcı ve hakim hakkında verilen meslekten uzaklaştırma kararı da hükümetin/yetkililerin bir hazırlık içinde olduğunu göstermiştir.

9. Halen Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığı görevini yürüten dönemin AK Parti Genel Başkan Vekili Numan Kurtulmuş'un OHAL bahanesiyle çıkarılan Kanun Hükmündeki Kararnameler ile devlet memurluğundan çıkarılan kişileri kastederek "..Eğer normal süreçlerle bunları atmaya kalksaydık 15 Temmuz'dan bu yana, bunları 2020 yılına, 2030 yılına kadar devlet memurluğundan çıkartamazdık" şeklindeki açıklaması da bu tezimizi doğrulamaktadır.

10. Öte yandan geçici bir süreyle ilan edilen OHAL döneminde çıkarılan KHK'ların süreç içinde yasalaşması ve dolayısıyla etkisini uzun yıllar devam ettirmesi sağlanmıştır. Bu sayede sayısı milyonlara varan vatandaşlar terör örgütü üyesi olarak etiketlenmiş, yüzbinlerce kişi mesleklerinden atılmış, yargılanmış ve cezaevine konulmuştur.

11. Hükümetin, darbe girişiminin failine ilişkin ileri sürdüğü temelsiz iddiaların gerçekten ne denli uzak olduğu ise zaman içinde anlaşılmıştır.

12. Örneğin, 15 Temmuz'da yaşanan olaylar esnasında hayatını kaybeden vatandaşların birçoğu ile ilgili otopsi raporu düzenlenmemiş, balistik inceleme yapılmasına izin verilmemiştir. Yapılabilen incelemelerden bazılarına göre cesetlerin üzerinden, askeri envanterde bulunmayan türden mermiler ya da avcılıkta kullanılan saçma gibi materyaller çıktığı görülmüştür.

13. Hükümetin darbe girişimini Gülen Hareketi'ne atfederken refere ettiği dönemin Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar'ın yaveri Levent Türkkan'ın ifadesinin işkence altında zorla alındığı, mahkemede yaptığı savunmayla anlaşılmıştır.

14. "FETÖ üyesi kamu görevlileri, tüm kamu kurumlarına gizlice sızarak önemli kamu görevleri üstlenmiş, kurdukları gruplar aracılığıyla birlikte hareket ederek kamu iş ve işlemlerini FETÖ'nün menfaatleri doğrultusunda manipüle etmiş, darbe girişiminde bulunanlara yardım etmiş, devletin özel ve gizli bilgilerini iletmiş ve devlete karşı sadakat yükümlülüklerini ihlal etmişlerdir" (CAT/C/TUR/5) tezini savunan hükümet tarafından 8 yıl sonra dahi yaşlıların, kadınların ve çocukların gözaltına alınmasına/tutuklanmasına ilişkin makul bir açıklama yapılmamıştır.

15. Erdoğan'ın siyasi menfaatleri uğruna AB müktesebatını bir kenara bırakarak kendi rejimini inşa etmek için uyguladığı baskının itirafı ise 30 Ağustos 2021 tarihinde yine kendisinden gelmiştir: "Türkiye'nin son dönemde yaşadığı her hadise gibi 15 Temmuz darbe girişimi de ülkemiz ve milletimiz için pek çok hayırlı gelişmenin kapısını aralamıştır. Sadece ordumuzda değil, yargıdan diplomasiye kadar pek çok kritik kurumda benzer süreçleri işleterek yerli ve milli donanımlarla egemenliğimizi tahkim ettik."

Raporlama öncesi sorunlar listesinde yer alan konular

Sözleşme'nin 1. maddesi

3. İşkencenin suç olarak düzenlenmesi ve tanımı

2018 tarihli LOIPR'nin 2. paragrafında

2. Komitenin önceki sonuç gözlemlerinin 18. paragrafına atıfla, Türk Ceza Kanunu'nun 94. maddesini Sözleşme'nin 1. maddesiyle uyumlu hâle getirmek üzere yapılan değişiklikler hakkında bilgi verilmesi istenmiştir. Bu kapsamda, (a) işkence eylemlerinin işlenmesindeki amaç veya nedenlerin belirlenmesi ve (b) mağdur dışındaki bir kişiyi korkutmayı, zorlamayı veya bu kişiden bilgi ya da itiraf elde etmeyi amaçlayan eylemlerin tanıma dâhil edilmesi sorulmuştur. [1]

Taraf devletin yanıtının 8 ve 9. paragraflarında

8. Anayasa'nın 90/5. maddesine göre usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Türkiye, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne 2 Ağustos 1988'de taraf olmuştur. İşkence suçu TCK'nin 94/1. maddesinde Sözleşme'ye uygun olarak tanımlanmıştır. Uygulamada TCK'nin 94. maddesi ile Sözleşme'nin 1. maddesi birlikte uygulanmaktadır. Ayrıca CMK'nin 148/1. maddesinde işkenceyle ifade veya beyan alınması yasaklanmıştır.

9. Yargıtayın 13 Aralık 2012 tarihli kararında, işkence suçunun oluşması için kasten yaralama eyleminin zorunlu olmadığı; süreklilik gösteren ve sık tekrarlanan kötü muamelenin de işkence suçunu oluşturabileceği vurgulanmıştır. [2]

Değerlendirme

Her ne sebepten olursa olsun bireylerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları yerlerde; işkence, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezaya potansiyel olarak maruz kalma riski mevcuttur. Yaratılacak mekanizmaların çabaları bu riskin gerçekleşmesini engelleyecektir. Türkiye'de 15 Temmuz 2016'dan sonra ilan edilen OHAL ile birlikte yapılan kitlesel gözaltılar ve soruşturmalar neticesinde göz altı merkezlerinde ve cezaevlerinde işkence iddiaları oldukça artmış, mahkeme kayıtları, ulusal ve uluslarası gözlem heyetleri ve raporlarına da konu olmuş bir çok işkence, insan hakkı ihlali ve gaspı tespit edilmiştir. Bununla birlikte işkence vakalarında sıkça yaşanan ve tespit edilen itirafçılığa zorlama, sahte belge imzalatma, aile üyeleri ile tehtid, cinsel aşağılama ve tecavüz, korkutma ve şantaj gibi insanlık dışı muameleler kolluk görevlilerinin siyasi ve yasal motivasyon ile hareket ettiklerine dair önemli bulgular içermektedir.

Komitenin Türkiye'den cevabını istediği husus burada Türkiye'nin TCK madde 94' deki işkence tanımını İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi 1. Maddesinde belirtilen işkence tanımı ile aynı çerçeveye oturtacak, tehdit, kişiyi ifade vermeye, itirafçı olmaya, veya yalan beyanda bulunmaya zorlama gibi işkence sayılması gereken fiilleri de somut olarak ayrıca belirtmesi talebidir. Ama Türkiye burada mevcut talebi dikkate almamış, kişiyi ifade vermeye zorlamayı CMK 148/1 (Ceza Muhakemesi Kanunu) ile yasakladığını söyleyerek açıkça komiteyi yanlış yönlendirmiştir. Yani Sözleşmede belirtilen kişiye zorla ifade verdirme, itirafçı olması için zorlama bir işkence suçunu oluşturması gerekirken sadece CMK ile soruşturma sürecindeki yasak sorgu yöntemleri kapsamına alınarak suç adeta hafifleştirilmiştir. Böylece

TCK daki işkence tanımı İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesindeki tanıma göre daha soyut kalmış, hangi eylemlerin veya ihmallerin işkence sayılacağı yoruma açık bırakılmıştır.

Bu bağlamda Türkiye'nin verdiği yanıt, ulusal mevzuatın BM İşkenceye Karşı Sözleşme ile uyumlu olduğunu belirtse de, BM Sözleşmesinin işkence tanımı, sadece fiziksel acı veya ıstırap vermenin ötesinde, psikolojik acıyı ve başka bir kişiye yönelik zorlamayı da kapsar. Türkiye yanıt olarak her ne kadar TCK'nın 94. maddesi ile Sözleşme'nin 1. maddesinin birlikte uygulandığını söylese de özellikle OHAL dönemi artan işkence vakaları ile sözleşmeye uymadığı ve CAT'in talep ettiği daha spesifik tanım ve motivasyon faktörlerini açıkça belirtmediği ve komiteyi yanlış yönlendirdiği ortadadır . Bu yasal boşluktan faydalanarak hareket eden kolluk ve ceza infaz görevlileri yeni işkence suçlarının işlenmesinde adeta motivasyon sürekliliği kazanmışlardır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası sözleşmeye tam uyum sağlama konusunda yetersiz olduğunu gösteren bir çelişki oluşturmaktadır.

Somut örnek olay 1

Kırıkkale'de, Türkiye hükümeti tarafından FETÖ üyesi olarak suçlanan 64 kişinin yargılandığı dava sırasında, işkence iddiaları gündeme geldi. İlk duruşmada, yedi sanık, polis tarafından işkence gördüklerini ve yanlış ifadeler vermeye zorlandıklarını anlattı. Bu sanıklar arasında, polis memurları, öğretmenler ve diğer kamu görevlileri bulunmaktadır. H.K adlı bir kreş müdürü, Kırıkkale Terörle Mücadele Şubesinde sorgulanırken cinsel işkence dahil olmak üzere ağır işkence gördüğünü mahkemede detaylı bir şekilde anlattı. H. K.'nın eşi, ziyaret ettiğinde kocasının durumunun çok kötü olduğunu ve işkence gördüğünü anlattığını belirtti. Mahkeme, iddiaları araştırılması için savcılığa talimat verdi, ancak soruşturma gizlilik kararı nedeniyle detayları hakkında bilgi edinmek mümkün olmadı. [3]

Sözleşme'nin 2. maddesi

4. Olağanüstü hâl

2018 tarihli LOIPR'nin 3. paragrafında

Komite Başkanı ve sonuç gözlemlerinin takibinden sorumlu raportör tarafından 31 Ağustos 2016'da gönderilen ek bilgi talebine atıfla ve İşkenceye Karşı Sözleşme'nin "Savaş hâli veya savaş tehdidi, iç siyasi istikrarsızlık veya başka herhangi bir kamusal acil durum dâhil hiçbir istisnai durum işkencenin gerekçesi olarak ileri sürülemez" diyen 2/2. maddesi hatırlatılarak güncel bilgi istenmiştir. Talep, Türkiye Hükûmetinin 21 Temmuz 2016'da Genel Sekretere sunduğu ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2, 3, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. maddeleri dâhil çeşitli hükümlerinden doğan yükümlülükleri askıya alabilecek tedbirler alma niyetini bildirdiği beyana ilişkindir.

Taraf devletin yanıtının 10. paragrafında

21 Temmuz 2016'da ilan edilen OHAL'in 19 Temmuz 2018'de sona erdiği; yükümlülükleri askıya alma bildirimlerinin de aynı tarih itibarıyla usulüne uygun olarak geri çekildiği belirtilmiştir. Türkiye, OHAL tedbirlerini uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak uyguladığını ve gereklilik, orantılılık ve kanunilik ilkelerine uyduğunu ifade etmiştir (bkz. arka plan bölümü).

Değerlendirme

Sözleşme'nin 2. maddesinde şu hükümler yer almaktadır: "Taraf devlet, yetkisi altındaki herhangi bir ülkede işkence eylemlerini önlemek için etkili yasal, idari, yargısal veya diğer tedbirleri alır. Savaş hâli veya savaş tehdidi, iç siyasi istikrarsızlık veya başka herhangi bir kamusal acil durum dâhil hiçbir istisnai

durum işkencenin gerekçesi olarak ileri sürülemez. Üst bir görevlinin veya kamu makamının emri işkencenin gerekçesi olarak ileri sürülemez."

2016-2018 yılları arası OHAL döneminde çıkartılan KHK sayısı 32'ye ulaştı. Bu kararnameler doğrultusunda resmi verilere göre 160 bin kişi hakkında gözaltı işlemi yapıldı, 70 binden fazla kişi tutuklandı, 155 bin kişi hakkında 'silahlı terör örgütüne' üye olmak suçlaması ile soruşturma açıldı. OHAL KHK'larıyla gözaltı süresi 30 güne çıkarıldı. 2016 sonuna kadar uygulanan bu süre Avrupa Konseyi'nin uyarılarıyla 2017 yılı başında maksimum 14 güne indirildi. Gözaltında avukata erişim Temmuz 2016'daki 668 sayılı KHK ile cumhuriyet savcılarının gözaltına alınan kişilerin avukatlara erişimini sınırlama yetkisi 5 güne kadar çıkarıldı. Daha sonra bu süre bir başka kararname ile 24 saate indirildi. İçişleri Bakanlığı, "Terör örgütü propagandası yapıldığı, devlet büyüklerine hakaret edildiği, nefret söylemi içerdiği" gerekçeleriyle 45 bin 415 sosyal medya hesabını incelemeye aldı. Bu incelemeler sonrasında 17 bin 89 kişi hakkında yasal işlem uygulandı.

Haziran 2018'de konuyla ilgili bir açıklama yayınlayan TİHV ve İHD, işkence iddialarına ilişkin şu verileri paylaştı[4]

"2017 yılında TİHV'e başvuran 616 kişiden 12'si yurt dışında, 564 kişi tek ya da çoklu mekânda işkenceye maruz kaldığını söylemiş. Bunların 272'si emniyet müdürlükleri, 55'si polis karakolu gibi resmi gözaltı merkezlerinde işkenceye maruz kaldığını beyan etmiştir. 2017'de başvuranların 226'sı açık alan ve gösteri sırasında, 70'nin ise ev ve işyerinde işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları belirtilmiştir. Resmi olmayan gözaltı yerlerinde uygulamaların vahim boyuta ulaştığı görülmektedir. İHD'ye yapılan başvurular ve araştırımalar sonucunda 2017'de işkence gördüğünü söyleyen 5 bin 268 kişi tespit edilmiştir. İHD'nin 30 Mayıs 2017 tarihinde açıkladığı verilere göre çoğu Ankara'da olmak üzere 11 zorla kaçırma ve kaybetme vakası yaşanmıştır. Bu kişilerden 4'ü daha sonra serbest bırakılmış, biri intihar etmiştir. 2018 yılında da bir zorla kaçırarak kaybetme vakası daha yaşanmıştır. Halen 8 kişinin akıbeti bilinmemektedir."

Bu konuda OHAL sürecinde çıkartılan kararnameler kişi hak ve özgürlüklerine, savunma hakkına ciddi kısıtlıklar getirirken yaşam hakkı kutsallığı hiçe sayılmıştır. Bu süreçte işkence yasağına uyulmaması için ortam yaratılmış, işkenceciler teşvik edilerek korunmuştur. OHAL ile başlayan süreçte KHK ile bu durumun yasal güvenceleri pekiştirilmiştir. OHAL KHK'larından 667 ve 668 sayılı KHK'lar başta olmak üzere birçok KHK'da OHAL süresince işlem gerçekleştiren devlet görevlilerinin cezai, hukuki, mali ve idari sorumluluklarının olmayacağı seklinde düzenlenerek cezasızlık tamamen güvenceye bağlanmış ve her türlü keyfiliğin önü sonuna kadar açılmıştır. 696 sayılı OHAL KHK düzenlemesi ile devletin cezasızlıkla korunan şiddet tekeline siviller de eklenerek suç ortaklığı yaygınlaştırılmıştır. İşkence uygulayan kolluk güçlerine, paramiliter ve militer diğer güçlere ve hatta sivillere cesaret veren bu uygulamalara dair Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre; 2016 yılı TCK 94. maddeden yani işkenceden açılan dava sayısı 42 olup daha az bir cezayı düzenleyen eziyet suçundan açılan dava sayısı ise 340'tır. Buna karşılık ''polise mukavemet'' olarak adlandırılan TCK 265.maddeden açılan karşıt dava sayısı ise 26.195'tir. Bu veriler karşıt dava açılması yönteminin kendisinin, ihlale maruz kalanların işkenceciler aleyhine şikâyette bulunması açısından caydırma/yıldırma yöntemi olarak ne denli sistematik olarak kullanıldığını göstermektedir. Tüm bu konular cezasızlığın işkence ile mücadelede en önemli engel olduğunu ortaya koymaktadır.

3. paragrafta yine Komitenin A/HRC/37/50/Add.1 adlı gözlem raporu 24. ve 57. Paragraflarına atıfla Türkiye'den Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 2, 3, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. Maddelerinde belirtilen yükümlülüklerle ilgili tedbirler alınması gerektiği endişesi ve beyanına karşı herhangi bir açıklamada veya icraatta bulunmamıştır. Böylece Türkiye Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme' de bahsi geçen tüm Türkiye vatandaşlarının doğuştan sahip

olduğu, özgürlük, ayrımcılığa maruz bırakılmama, güvenlik hakkı, keyfi tutuklanmama hakkı, seyahat hakkı, mahremiyet hakkı, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkı, adil yargılanma hakkı gibi siyasi ve medeni hakları özellikle bu OHAL sürecinde hem söz konusu raporlarla hem de insan hakları kuruluşlarının verilerine göre keyfi olarak ihlal ettiğini ve bu ihlal edilen bu haklar kapsamında gerekli tedbirleri almayarak caydırıcı ve sağlıklı soruşturmalar açmadığını rahatlıkla söylenebilir.

Sonuç olarak Türkiye, 21 Temmuz 2016–19 Temmuz 2018 arasında uygulanan OHAL tedbirleri kapsamında uluslararası yükümlülüklerine uymamış; gereklilik, orantılılık ve kanunilik ilkelerine riayet etmemiştir. Bunun yerine insan hakları ihlallerini devlet görevlileri eliyle teşvik etmiştir.

Bu dönemde yargının bütünüyle siyasallaşması; hâkim, savcı ve avukatların kolaylıkla tutuklanabilmesi ve sindirilmesi, birçok işkence iddiasının örtbas edilmesine ve sorumluların cezasız kalmasına yol açmıştır.[5]

Somut örnek olay 2

Avukat A, İnsan Hakları İzleme Örgütüne verdiği beyanda şunları anlatmıştır: “Müvekkilim B.O. 26 Nisan 2017’de gözaltına alındı ve bir FETÖ operasyonu ile bağlantılı olarak Ankara’da Mali Suçlar şubesinde tutuldu. Onu ziyarete gittim. Görüşme odasına getirildiğinde ağlamaya başladı, çünkü sorgulanacağını ve işkence göreceğini zannetmişti. Bir avukatla görüşeceğine inanmamıştı. Görüşmemiz sırasında yanımızda polis memuru bulunmadığı için, gözaltındaki diğer kişilerin neler yaşadıklarını da anlatabildi. Bana söylediğine göre, sorgulanmak üzere sırayla alınıyor ve geri döndüklerinde çırılçıplak soyulduklarını, şişeyle cinsel tacize uğradıklarını ve darp edildiklerini anlatıyorlarmış. Anlattığına göre, bir kişinin başı öyle darp edilmiş ki adam günlerce kusmuş ve midesi bulanmış. Müvekkilim için endişelendiğimden anlattıklarını Ankara Baro’ suna bildirdim. Mahkeme 6 Mayıs’ta tutuklanmasına karar verdi ve halen Sincan F-tipi cezaevinde tutuluyor. B.O. 6 Mayıs 2017 tarihinde Ankara 2. Sulh Ceza Hakimliğinde ifade verdi. Hâkim, onunla birlikte dokuz kişinin daha tutuklanmasına karar verdi. Mahkeme kayıtları (2017/528) bu dokuz kişiden S. K. ve Y.S. İsimli ikisinin mahkemede poliste kötü muamele gördükleri yönünde ifade verdiklerini gösteriyor. Her ikisi de çırılçıplak soyulduklarını, tecavüzle tehdit edildiğini ve hakarete uğradığını anlatıyor. Hâkim konuyla ilgili soru sormuyor ve bu iddialara yönelik olarak bir soruşturma başlattığına ilişkin herhangi bir belirti de yok.”[6]

Somut örnek olay 3

Avukat E, İnsan Hakları İzleme Örgütüne verdiği beyanda, bir polis memuru olan müvekkili A.K.’yi Ankara Terörle Mücadele şubede gözaltındayken, 29 Nisan tarihinde ziyaret ettiğinde, ne doğru düzgün ayakta durabildiğini, ne de doğru düzgün oturabildiğini gözlemlediğini anlatmıştır. A. K. ona darp edildiğini, soyulduğunu, bir şişenin üzerine çömelmeye zorlandığını ve şişe ile tecavüzle tehdit edildiğini anlatmıştır. Avukat 8 Mayıs günü suç duyurusunda bulunmuş, ancak savcılık, 30 Mayıs günü, A.K.’nin gözaltındayken kötü muamele iddiasında bulunmadığı ve kötü muamelede bulunulduğuna ilişkin güvenlik kamerası kayıtlarında ve doktor raporlarında herhangi bir delile rastlanmadığı gerekçesiyle, konuyla ilgili takipsizlik kararı vermiş ki, bu karar İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından da görülmüştür. A.K. savcılığın bu kararına itiraz etmiş. İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından görülen itiraz dilekçesi, gözaltından çıktıktan hemen sonra özel bir doktordan alınmış bir raporun A. K.’nin bir kaburgasında kırık tespit ettiği ve sorgusunun güvenlik kamerası olmayan bir odada yapıldığı gerçeklerinin, Savcılık tarafından tümüyle görmezden gelinmiştir.[7]

Sözleşme'nin 2. maddesi

5. Temel hukuki güvenceler

2018 tarihli LOIPR'nin 4. paragrafında

Özetle şu bilgiler istenmiştir

Komite, gözaltına alınan kişilere özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları andan itibaren temel hukuki güvencelerin sağlanması ve süratle hâkim önüne çıkarılmaları için alınan tedbirleri sormaktadır. Özellikle, suçlama yöneltilmeden gözaltında tutulabilecek azami süreyi 30 günden 7 güne indiren ve 7 gün daha uzatılmasına imkân tanıyan 684 sayılı KHK'nin uygulanması ile bunun dış dünyayla iletişimsiz gözaltına yol açıp açmadığı hakkında bilgi talep edilmektedir. Komite ayrıca polis gözetimindeki gözaltı süresinin 24–48 saate indirilmesi yönündeki çabaları ve terörle mücadele mevzuatı uyarınca ilk 24 saat avukata erişimin engellenmesinin sıklığını sormaktadır.

Taraf devletin yanıtının 11–21. paragrafları değerlendirildiğinde

Değerlendirme

Türkiye'nin BM İşkenceye Karşı Komiteye verdiği yanıtlarla ülkedeki gerçek insan hakları durumu arasındaki çelişkiler, çeşitli uluslararası insan hakları raporları ve somut olay örnekleriyle ortaya konulmuştur.

15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında Türk Hükûmeti, CMK'nin 90. maddesi kapsamında genişletilmiş gözaltı yetkileri de dâhil olmak üzere OHAL tedbirleri almıştır. Bu tedbirler, kolluk kuvvetlerine normal koşullarda kabul edilemeyecek uygulamalara başvurma imkânı tanıyarak temel hukuki güvencelerde ciddi ihlallere yol açmıştır.

Bu tedbirler, yaygın keyfî gözaltı ve tutuklamalar ile medya özgürlüğüne getirilen kısıtlamalara neden olmuş; insan hakları ihlallerinin cezasız kalabildiği bir ortam oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Gözaltı Süreleri ve Avukat Erişiminde Kısıtlamalar:

Türkiye, 684 sayılı KHK ile gözaltı sürelerini 7 güne indirdiğini ve bu sürenin savcının talebiyle 7 gün daha uzatılabileceğini belirtmiştir. Gözaltı sürelerinin kısaltıldığı ve herkesin hukuki güvencelere eriştiği ileri sürülse de OHAL döneminde gözaltına alınanların avukatlarıyla görüşme hakkı ciddi biçimde kısıtlanmıştır. Özellikle darbe girişimi sonrasında gözaltına alınan askerler ve kamu görevlileri, günlerce avukatlarıyla görüşememiş; bazıları işkence iddialarının konusu olmuştur.

KHK'lerle getirilen düzenlemeler, ilk 24 saat boyunca avukatla görüşmeyi yasaklamış; bu durum işkence ve kötü muamele iddialarının artmasına zemin hazırlamıştır. Avukata erişim kısıtlamaları gözaltındaki kişilerin haklarının korunmasını zayıflatmış, yeterli denetim olmadan ihlallerin yaşanabileceği bir ortam oluşturmuştur.[8]

Türkiye, avukatla görüşme hakkının ilk beş gün içinde kısıtlanabileceğini, ancak bu süre içinde tutuklunun sorgulanamayacağını belirtmiş olsa da uluslararası raporlar ve tanıklıklar, gözaltındaki kişilerin avukatlarına erişim sağlayamadıklarını ve bir çok kişinin işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını göstermektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü ve diğer uluslararası kuruluşlar, bu süre zarfında birçok kişinin hukuki yardım alamadan sorgulandığını ve kötü muamele gördüğünü raporlamıştır[9]

Uluslararası insan hakları örgütleri ve medya raporları, özellikle terörle mücadele kapsamında birçok kişinin bu sürelerden çok daha uzun süreler boyunca gözaltında tutulduğunu bildirmiştir. Örneğin, darbe girişimi sonrasında çok sayıda kişi, yasal sürelerin çok üzerinde gözaltında kalmış ve bu sürelerde avukat veya aile ile iletişim kuramamıştır[10]

Somut örnek olay 4

Taner Kılıç: Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Onursal Başkanı Taner Kılıç, 6 Haziran 2017'de Terör Örgütü üyeliği kapsamında (FETÖ iddiasıyla) gözaltına alinmistir. Ancak gözaltı suresi yasal sınırlar aşılarak 14 güne kadar uzatılmış ve akabinde tutuklanmıştır.

Somut örnek olay 5

Ali Bulaç: Gazeteci ve yazar Ali Bulaç, 31 Temmuz 2016'da Taner Kılıç ile ayni suçlamalar kapsamında gözaltına alınmış ve gözaltı suresi yasal sınırları asarak 30 gün olmuştur. Bu uzun gözaltı süresi, uluslararası insan hakları örgütleri tarafından eleştirilerek Türkiye'deki hukuki süreçleri hakkında endişeler ifade edilmiştir.

Tıbbi Muayenelerde Kolluk Kuvvetlerinin Hazır Bulunması

Gözaltı koşulları altında yapılan tıbbi muayenelerde kolluk kuvvetlerinin hazır bulunması, şüphelilerin kötü muamele ve işkence iddialarını dile getirmelerini engellemiştir. Bu durum, muayenelerin objektifliğini zedeleyerek, gerçek durumun kayıtlara geçirilmesini önlemiştir. Ayrıca, şüphelilerin sağlık durumlarının düzgün bir şekilde değerlendirilmesine de mâni olmuştur.

Kanunsuz Gözaltı Yerleri

OHAL süresince, gözaltına alınan kişiler sıklıkla resmi olmayan, kanunen tanımlanmamış yerlerde tutulmuştur. Bu durum, gözaltı koşullarının denetlenmesini güçleştirmiş ve şüphelilerin hukuki haklarının korunmasında ciddi aksaklıklara yol açmıştır.

İşkence ve Kötü Muamele:

Türkiye, işkenceye sıfır tolerans gösterdiğini belirtmiş olmasına rağmen, uluslararası raporlar ve gözlemciler darbe sonrası dönemde polis gözaltında işkence ve kötü muamele vakalarının yaygınlaştığını bildirmiştir. Gözaltı merkezlerinde tutulanlar arasında cinsel saldırı tehditleri, fiziksel şiddet, uyku mahrumiyeti ve su işkencesi gibi çok çeşitli işkence yöntemleri rapor edilmiştir[11]

Somut örnek olay 6

Gökhan Açıkkollu: İstanbul'da bir tarih öğretmeni olan Gökhan Açıkkollu, 15 Temmuz darbe girişiminin ardından FETÖ bağlantısı iddiasıyla gözaltına alındı. Gözaltı sırasında işkenceye maruz kaldığı, fiziksel şiddet gördüğü ve sağlık sorunlarının ihmal edildiği belirtilmiştir. Özellikle, Açıkkollu'nun gözaltı süresince şeker hastası olmasına rağmen insülin tedavisinin yapılmadığı ve kötü muameleye maruz kaldığı belirtilmiştir. Sonraki süreçte Acikollu`nun hücrede ölümüne ilişkin görüntüler de medyada yer almıştır.

Somut örnek olay 7

Ayten Öztürk: Ayten Öztürk, 2018 yılında Lübnan'dan Türkiye'ye getirildikten sonra terör örgütü üyeliği suçlamasıyla gözaltına alınmış ve gözaltında kaldığı sürede ağır işkencelere maruz kaldığını iddia etmiştir. Özellikle elektrik verme, falaka (ayaklarına vurma), cinsel saldırı tehdidi, uyku mahrumiyeti ve su işkencesi gibi işkence yöntemlerinin kullanıldığı rapor edilmiştir. Ayten Öztürk, serbest bırakıldıktan sonra yaşadıklarını ve gördüğü işkenceleri detaylı bir şekilde anlatmış, bu durum uluslararası insan hakları örgütlerinin dikkatini çekmiştir.

Söz konusu iki örnek, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Türkiye'deki gözaltı merkezlerinde işkence ve kötü muamele iddialarının somut örnekleridir ve uluslararası insan hakları normlarına aykırı uygulamaların varlığını göstermektedir.

Medya Üzerindeki Kontrol ve İfade Özgürlüğü:

Türkiye, ifade özgürlüğünü koruduğunu iddia etmekle birlikte, darbe girişimi sonrasında yüzlerce gazeteci gözaltına alınmış, onlarca medya kuruluşu kapatılmıştır. Bu durum, hükümetin medyayı kontrol altında tutma ve muhalif sesleri bastırma çabası olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, internet erişimine getirilen kısıtlamalar ve sosyal medya üzerindeki denetimler, ifade özgürlüğüne yönelik ciddi kısıtlamalar oluşturmuştur.[12]

Cumhuriyet Gazetesi Davası:

Cumhuriyet gazetesinin yazar ve yöneticileri, darbe girişimi sonrasında terör örgütlerine yardım ettikleri iddiasıyla gözaltına alındı ve tutuklandı. Bu kişiler arasında gazetenin genel yayın yönetmeni Murat Sabuncu, araştırmacı gazeteci Ahmet Şık ve karikatürist Musa Kart gibi tanınmış isimler vardı. Gazetenin çalışanları, FETÖ ve PKK gibi terör örgütlerine yardım etmekle suçlandı. Bu suçlamalar, uluslararası basın özgürlüğü örgütleri tarafından gazetecilik faaliyetlerinin kriminalize edilmesi olarak değerlendirildi ve eleştirildi.

Kapatılan Medya Kuruluşları:

15 Temmuz darbe girişiminin ardından çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile 150'den fazla medya kuruluşu kapatıldı. Bu kuruluşlar arasında televizyon kanalları, radyolar, gazeteler ve haber ajansları bulunuyordu.Örnegin; İMC TV, Hayat TV, Özgür Gündem, Zaman gazetesi ve Cihan Haber Ajansı gibi önemli medya kuruluşları kapatıldı. Bu kuruluşların kapatılması, hükümetin muhalif medya üzerindeki baskısını artırdığı yönünde yorumlandı. Hatta bu durum, uluslararası basın özgürlüğü endekslerinde Türkiye'nin sıralamasının düşmesine neden oldu.

İnternet ve Sosyal Medya Kısıtlamaları:

Darbe girişimi sonrasında Türkiye'de internet erişimi ve sosyal medya platformlarına yönelik sıkı denetimler ve kısıtlamalar getirildi. Özellikle Twitter, Facebook ve YouTube gibi platformlara erişim zaman zaman tamamen engellendi veya yavaşlatıldı. Örnegin, Kasım 2016'da HDP milletvekillerinin tutuklanmasının ardından, Türkiye genelinde internet erişimi büyük ölçüde kısıtlandı ve sosyal medya platformlarına erişim engellendi. Bu durum, uluslararası toplum tarafından ifade özgürlüğüne ciddi bir müdahale olarak değerlendirildi.

Bu ve benzeri örnekler, 15 Temmuz sonrasında Türkiye'de ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüne yönelik ciddi kısıtlamaları ve ihlalleri göstermektedir. Ayrica bu örnekler, Türkiye'nin BM İşkenceye Karşı

Komite'ne verdiği yanıtların, ülkedeki gerçek durumla çeliştiğini göstermektedir. Yasal düzenlemeler ve teorik haklar ile pratikte yaşanan insan hakları ihlalleri arasındaki bu fark, Türkiye'nin uluslararası insan hakları yükümlülüklerine tam olarak uymadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, uluslararası toplum ve insan hakları örgütleri tarafından yakından izlenmekte ve eleştirilmektedir.

Sağlık Hizmetlerine Erişimde Kısıtlamalar:

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite'ne verdiği yanıtlar, olağanüstü hal (OHAL) süresince ve sonrasında uygulanan gözaltı süreleri, avukat hakları ve sağlık muayeneleri hakkında mevcut yasal durumu izah etmekten ibaret olup, bu bilgiler uluslararası raporlar ve gözlemci bulgularıyla çelişen pek çok durumu da barındırmaktadır.

Örneğin gözaltındakiler, ihtiyaç duydukları tıbbi tedaviye sıklıkla erişemediklerini bildirmiştir. Sağlık hizmetlerine erişimin sağlanmaması, çeşitli uluslararası insan hakları raporlarında belgelenmiş ve gözaltındakilerin sağlığı ile esenliği üzerindeki ağır etkileri ortaya konulmuştur. Resmî yanıtlarla gerçek koşullar arasındaki bu tutarsızlıklar, ciddi insan hakları ihlallerini ve uluslararası standartlara uyulmamasını göstermektedir.[13]

Türkiye, gözaltındakilerin sağlık muayenelerinin düzenli olarak yapıldığını ve işkence iddiaları tespit edildiği takdirde durumun savcılığa bildirildiğini ifade etmiştir. Ancak, uluslararası raporlar ve tanıklıklar, gözaltı sürelerinde sağlık muayenelerinin yetersiz olduğunu veya bazı durumlarda tamamen engellendiğini belirtmektedir. Ayrıca, muayenelerin polis gözetiminde yapıldığı ve tıbbi raporların avukatlarla paylaşılmadığı durumlar olduğu bildirilmiştir[14]

Bu çelişkiler, Türkiye'nin uluslararası insan hakları normlarına ve kendi yasal düzenlemelerine tam olarak uyum sağlayamadığını göstermektedir. Gözaltı süreçleri, avukat ve sağlık haklarının korunması konusunda yaşanan bu problemler, uluslararası toplumun ve insan hakları kuruluşlarının Türkiye'deki durumu yakından izlemesini gerektirmektedir.

Sözleşme’nin 2, 12, 13 ve 16. maddeleri

6. Zorla kaybetmeler

2018 tarihli LOIPR’nin 6. paragrafında

Türkiye’de 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında, kişilerin resmî bir suçlama yöneltilmeden ve avukata veya yakınlarına erişimleri sağlanmadan 30 güne kadar gözaltında tutulduğuna ilişkin bildirimler ortaya çıkmıştır. Kaçırma ve zorla kaybetmelere ilişkin güvenilir bildirimler de bulunmuştur. Bu iddialar hakkında farklı sonuçlarla soruşturma ve kovuşturmalar yürütülmüştür.

Taraf devletin yanıtının 28. paragrafında

CMK’nin 95/1. maddesine göre bir şüpheli yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına ya da belirlediği kişiye derhâl haber verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yakınlara bildirim usulü, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 6 ve 8. maddelerinde düzenlenmiştir. Taraf devlet, gözaltındaki kişilerin haberleşme haklarının 30 güne kadar kısıtlandığına ilişkin kanıt veya kaçırma ya da zorla kaybetme bulgusu olmadığını; BM Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubunun bildirimlerinin gereği gibi yanıtlandığını ifade etmiştir.

Değerlendirme

Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme Komitesi (CAT) tarafından 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası yaşanan gözaltı süreçleri ve zorla kaybetme iddiaları ile ilgili sorularına verdiği yanıtlar, mevcut yasal düzenlemeler ve prosedürlere vurgu yapmakla birlikte, uluslararası toplum ve insan hakları örgütleri tarafından belgelenmiş somut vakaları görmezden gelmektedir. 2018 tarihli raporda sorulan soruya Türkiye'nin 2020 tarihli raporda verdiği cevaba baktığımızda alelade bir geçiştirme karşımıza çıkmakta ve cevabi olarak somut hiçbir şey görememekteyiz.

Halihazırda Türkiye'de işkence iddiası bulunan binlerce dosya bulunmaktadır, hatta bunlardan bazıları Anayasa Mahkemesince dahi kabul edilerek karara bağlanmıştır. Kaçırılmış ve devamında işkenceye uğramış birçok kişi de aileleriyle ya da hayatlarıyla tehdit edildikleri için herhangi beyanda bulunamamıştır. Halihazırdaki başvuruların Türkiye'deki makamların haricinde uluslararası makamlarca dahi neredeyse hiç göz önünde bulundurulmaması, bu olayların devam edeceği ve etkili şekilde soruşturulmayacağı endişesini kuvvetlendirmektedir. Özellikle yurtdışından kaçırmaların devlet eliyle yapıldığı en yüksek düzeyde yapılan açıklamalarla bizzat kendileri tarafından teyit edilmiştir. [15]

Örnek Vakalar ve Uluslararası Tepkiler:

Orhan İnandı Olayı: Orhan İnandı, Kırgızistan'da yaşarken 2021'de kaçırılmış ve sonrasında işkenceye maruz kaldığını alenen gösteren kırık koluyla fotoğrafları basına servis edilmiştir. Bu olay, uluslararası medyada ve insan hakları örgütleri tarafından geniş çapta eleştirilmiştir. Türkiye'nin, İnandı'nın gözaltına alınma koşulları ve prosedürleri hakkında şeffaf bilgi sağlamaması, uluslararası endişeleri artırmıştır. Kırgızistan Dışişleri Bakanlığı Bişkek Büyükelçisi Ahmet Sadık Doğan'ı konuyla alakalı olarak Kırgızistan Devlet Başkanı Sadır Caparov'un talimatıyla bakanlığa davet ederek Türkiye'ye nota vermiştir. Kırgızistan tarafının Büyükelçi Doğan'a uluslararası hukukun temel ilke ve normlarını ihlal eden bu tür eylemlerin kabul edilemez olduğunu belirttiğini aktaran bakanlık, Türkiye'ye İnandı'yı iade etme, İnandı'ya yönelik olarak şiddet içeren ve küçük düşürücü eylemlerde bulunmama çağrısı yapmıştır.

Yusuf Bilge Tunç'un Kayboluşu: Yusuf Bilge Tunç, 2019 yılında Ankara'da kaybolmuş ve o günden bu yana kendisinden haber alınamamıştır. Türkiye'nin bu tür vakalarla ilgili olarak somut soruşturma sonuçları sunmaması, kaybolma ve zorla kaybetme iddialarının ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Kaldı ki bu olay Türkiye'de sürekli gündeme getirilmesine rağmen hiçbir somut ilerleme şu zamana kadar kaydedilmemiştir.

Bu vakalar, Türkiye'nin uluslararası insan hakları incelemelerine verdiği yanıtlarla sahadaki gerçek durum arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir. Aynı zamanda sıkı uluslararası denetimin ve Türkiye'nin insan hakları yükümlülüklerine uymasının önemini ortaya koymaktadır.

Önder ASAN Olayı ve Anayasa Mahkemesi Kararı

Önder Asan isimli şahıs da 2017 yılında kaçırılmış. Anayasa Mahkemesi kararı gereği 2023 yılında hak ihlaline uğradığı tescillenmiştir. Burada dikkat çeken en önemli husus ise bu şahıs yeniden emniyet biriminde ortaya çıktığında avukatı Burak Çolak'ın polisin hazırladığı ifadeyi imzalamaması gerekçesi ile gözaltına alınmasıdır. Polisin işkence sonrası tamamen kendi kafasına göre hazırladığı ve savunma mekanızması olan avukat birimine bunu zorla imzalatmaya çalışıldığı düşünüldüğünde, diğer olaylarda hem mağdurların hem avukatlarının nelere maruz kalabileceği ciddi araştırılması gereken yüksek ölçüde şüpheli bir durumdur.

Bu örnekler, Türkiye'nin uluslararası insan hakları incelemelerine verdiği yanıtlarla sahadaki gerçek durum arasındaki önemli farklılıkları göstermekte; sıkı uluslararası denetimin ve Türkiye'nin insan hakları yükümlülüklerine uymasının önemini vurgulamaktadır. [16]

BM İşkenceye Karşı Komite ve Keyfî Tutuklamalar Çalışma Grubu, Türkiye'den bu tür vakalar hakkında ayrıntılı açıklamalar istemiştir; ancak bu taleplerin çoğuna tatmin edici yanıt verilmemiştir. Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi kuruluşlar, Türkiye'nin işkence ve kötü muamele iddialarını yeterince soruşturmadığını ve mağdurların haklarını korumakta etkisiz kaldığını belirtmiştir.

Kosova'da 2018 yılında Devlet Başkanının haberi olmadan Cemaat üyesi olarak nitelendirilen 6 kişinin kaçırıldığı olayla alakalı, İstihbarat Teşkilatı Başkanı Driton Gashi, 'Görevini kötüye kullandığı' iddiasıyla 4 yıl 8 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. [17]

Gürbüz Sevilay, MİT tarafından 15 Şubat 2021'de Özbekistan'dan kaçırılmıştır. Benzer biçimde Koray Vural Ekim 2023'te Tacikistan'dan, Mehmet Cintosun 2023'te henüz bilinmeyen bir ülkeden, Selahattin Gülen Mayıs 2021'de Kenya'dan ve Osman Karaca Ekim 2019'da Kamboçya'dan kaçırılarak Türkiye'ye getirilmiştir. Özellikle 15 Temmuz 2016 sonrasında ailelerin kayıp başvuruları somut soruşturmalara dönüştürülmemiş ve büyük ölçüde göz ardı edilmiştir.

Zorla kaybetme vakalarını araştırma ve gündeme getirme çabaları ciddi engellerle karşılaşmıştır. Ömer Faruk Gergerlioğlu, Sezgin Tanrıkulu, Mustafa Yeneroğlu ve Şenal Sarıhan gibi milletvekillerinin yazılı soru önergeleri çoğu zaman yanıtsız kalmıştır. Kamera görüntüleri ve diğer belgeler gibi deliller bulunmasına rağmen yargı ve siyasi makamlar bu vakaları sıklıkla göz ardı etmiş, anlamlı adımlar atmamıştır. [18]

7. Sonuç ve Tavsiyeler

Erdoğan rejimi, işkence ve kötü muameleye karşı sıfır tolerans politikası ilan etmesine rağmen, pratikte bu politikayı etkin bir şekilde uygulamamaktadır. Bu durum, uluslararası toplumun ve insan hakları kuruluşlarının Türkiye'deki durumu yakından izlemesini ve eleştirmesini gerektirmektedir.

Türkiye'nin BM İşkenceye Karşı Komite'ne (CAT) sunduğu cevaplar, uluslararası yükümlülüklere uyulduğunu göstermeye çalışsa da, gerçek durum farklıdır. Darbe girişimi sonrasında olağanüstü hal döneminde yaşanan gözaltı süreçleri, adil olmayan yargılamalar, keyfi tutuklamalar ve zorla kaybettirmeler, Türkiye'nin uluslararası sözleşmelere uymadığını göstermektedir.

Türkiye, bu ihlallerin önlenmesi için düzenlemeler yaptığını belirtse de, somut adımların yetersizliği ve işkence iddialarına karşı etkili soruşturmaların yapılmaması endişe yaratmaktadır. Zorla kaybettirme vakaları ve işkence altında alınan ifadeler, insan haklarına dair taahhütlerin yerine getirilmediğini göstermektedir.

Türkiye'nin 5. dönem periyodik incelemesinin etkili olabilmesi için saygın komitenizden:

Ayten Öztürk ve Orhan İnandı'nın işkencelerine yönelik etkili bir soruşturma yapılmasını ve faillerin tespitini sağlamak için Türkiye'nin ne gibi adımlar attığını sormasını,

Hala kayıp olan Yusuf Bilge Tunç 'un soruşturması hakkında bilgi sağlamasını ve buna benzer Türkiye'nin yurtdışından ve yurtiçinden zorla insan kaçırmaları durdurmasını talep etmesini,

Türkiye'ye Yalçınkaya kararının önemi ve bağlayıcılığı hatırlatılmalı; sistematik keyfî gözaltı ve tutuklamalar ile tehditlere son verilmesi için benzer davaların ele alınması istenmelidir.

Kolluk kuvvetlerinin ve ceza infaz görevlilerinin kötü muamele ve işkence yapmalarını önlemek için gerekli önlemlerin alınmasını ve İnsan Hakları Derneği raporunda yer alan vakaların soruşturulmasını talep etmesini rica ediyoruz.

Kaynaklar ve Notlar

[1] Türkiye'nin beşinci periyodik raporunun sunulmasından önceki sorunlar listesi, CAT/C/TUR/QPR/5.

[2] Basitleştirilmiş raporlama usulü uyarınca 2020'de sunulması gereken, Türkiye'nin Sözleşme'nin 19. maddesi kapsamında sunduğu beşinci periyodik raporu, CAT/C/TUR/5.

[3] İnsan Hakları İzleme Örgütü raporu https://www.hrw.org/tr/report/2017/10/12/310026

[4] https://tihv.org.tr/basin-aciklamalari/26-haziran-iskenceye-karsi-mucadele-ve-iskence-gorenlerle-dayanisma-gunu-tihv-ihd-ortak-basin-aciklamasi/

[5] SSRL, Türkiye'de Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Raporu.

[6] İnsan Hakları İzleme Örgütü raporu https://www.hrw.org/tr/report/2017/10/12/310026

[7] İnsan Hakları İzleme Örgütü raporu https://www.hrw.org/tr/report/2017/10/12/310026

[8] https://www.amnesty.org.uk/human-rights-turkey

[9] https://www.hrw.org/news/2016/07/18/turkey-protect-rights-law-after-coup-attempt

[10] https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/07/turkey-human-rights-in-grave-danger-following-coup-attempt-and-subsequent-crackdown-2/

[11] https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/07/turkey-human-rights-in-grave-danger-following-coup-attempt-and-subsequent-crackdown-2/

[12] https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/07/turkey-crackdown-by-the-numbers-statistics-on-brutal-backlash-after-failed-coup/

[13] https://www.hrw.org/tr/report/2016/10/25/295429

[14] https://www.amnesty.org.uk/human-rights-turkey#5

[15] https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/disisleri-bakani-mevlut-cavusoglu-100un-uzerinde-onde-gelen-fetocuyu-turkiyeye-getirdik/1205170

[16] https://turkeytribunal.org/tr/raporlar/gunumuz-turkiyesinde-kacirmalar/

[17] Kosova'da FETÖ ile mücadele eden bürokrat cezalandırıldı-Memurlar.Net

[18] https://www.hrw.org/tr/news/2017/08/03/307444